

Література

1. Bain G.S. Barriers to New Competition. – Cambridge: Harvard University Press, 1956.
2. Азов Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – С. 32-45.
3. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. – СПб. Питер. – 1999.
4. Томпсон А., Формби Д. Экономика фирмы/ Пер. с англ. – М.: ЗАО Изд. БИНОМ, 1998. – С. 286.
5. Антология экономической классики: МП "ЭКОНОВ", 1993. – 475 с.
6. Портер М. Международная конкуренция. – М.: Международные отношения, 1993. – С. 65.
7. Милль Д. Основы политической экономии. – М.: Прогресс, 1980, т.1. – 386 с.
8. Пезенти А. Очерки политической экономии капитализма. – М.: Прогресс, 1976. – 456 с.
9. Маршалл А. Принципы экономической науки. Т.1. Пер.с англ. – М.: Изд-кая группа "Прогресс", 1993. – 415 с.
10. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции: (Реориентация теории стоимости). Пер. с англ./ Под ред. Ю.Я. Ольсевича. – М.-Л.: Экономика, 1996. – 351 с.
11. Бартенев С.А. Экономические теории и школы (История и современность): Курс лекций. – М.: Издательство БЕК, 1996. – 352 с.
12. Скибинський С.В. Маркетинг: Підручник. – Львів, 2000, ч.1. – 584 с.
13. Точилін В.О. Розвиток секторів і товарних ринків України: НАН України, Інститут економічного прогнозування. – Київ, 2001. – 398 с.

УДК 336:502.4

*Аспірант А.В. Шлапак – Львівська
державна фінансова академія*

ОЦІНКА ВПЛИВУ ГЕОГРАФО-ЕСТЕТИЧНИХ КРИТЕРІЇВ НА РЕКРЕАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Розроблено систему оцінки комплексного впливу географо-естетичних критеріїв на рекреаційне використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Запропонована система коефіцієнтів визначає привабливість території чи об'єкту природно-заповідного фонду на основі географо-естетичної оцінки природно-заповідних ландшафтів, наявності на їх території декоративних груп рослин, інтродукованих деревних і чагарникових рослин та їх цінності.

Doctorate A.V. Shlapak – Lviv state financial academy

The estimation of geographic and aesthetic factors' effect on recreational use of territories and objects of nature conservation fund

The system of estimation of geographic and aesthetic factors' effect on recreational use of territories and objects of nature conservation fund is worked out. The suggested system of coefficients determines a nature reserves territory or object attraction on the basis of geographic and aesthetic estimation of nature reserved landscapes, presence of decorative plant groups, introduced trees and bushes within their territories, and their value.

Широке застосування у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) цінних і високодекоративних деревних та чагарникових порід-інтродуцентів, вдало підібраних декоративних груп рослин та поєднання різноманітних ландшафтів з високою географо-естетичною цінністю безперечно підвищують їх рекреаційну привабливість, а отже й економічну оцінку рекреаційного використання таких територій. Тому з метою порівняння економічної оцінки рекреаційного використання природно-заповідних те-

риторій та аналогічного лісового масиву рекреаційного використання розроблена система оцінки впливу перерахованих критеріїв.

Серед видів використання територій та об'єктів ПЗФ важливе місце належить їх використанню у рекреаційних цілях. До установ ПЗФ, які згідно зі законодавством України, мають право організовувати і здійснювати рекреаційну діяльність [3], належать національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Відвідування територій та об'єктів ПЗФ рекреантами, зазвичай, проводиться з метою контакту з природою, глибшого пізнання її краси, ознайомлення з новими, цікавими, не властивими для даної місцевості рослинами, привабливими красвидами, визначними пам'ятками, такими як химерні скелі, водоспади, вікові дерева, пам'ятки історії і культури тощо. Тому при збільшенні у структурі насаджень конкретного об'єкту ПЗФ інтродукованих деревних і чагарникових порід, декоративних груп рослин привабливість такого об'єкту для тих, хто відпочиває зростає, чим власне і створюються передумови для збільшення рекреаційного відвідування таких територій. А це, зокрема, підвищує економічну оцінку рекреаційного використання територій та об'єктів ПЗФ.

Тому при розрахунку економічної оцінки рекреаційного використання територій та об'єктів ПЗФ нами пропонується враховувати географо-естетичну оцінку природно-заповідних ландшафтів, наявність на їх території декоративних груп рослин та інтродукованих деревних і чагарникових рослин, більшість з яких здатні зберігати високі декоративні, санітарно-гігієнічні та естетичні властивості. Для оцінки їх впливу нами пропонується введення наступних коефіцієнтів: коефіцієнта інтродукції $K_{\text{Інтрод}}$, коефіцієнта цінності інтродуцентів $K_{\text{Цінності}}$, коефіцієнта декоративної групи рослин (біогрупи) $K_{\text{ДГР}}$, коефіцієнта інтродукованості декоративної групи рослин $K_{\text{ІнтродДГР}}$ та коефіцієнта географо-естетичної цінності ландшафтів $K_{\text{ГЕЦЛ}}$.

При наявності на території чи об'єкті ПЗФ інтродукованих рослин, тобто рослин, які раніше тут не зростали, ми пропонуємо застосовувати коефіцієнт інтродукції $K_{\text{Інтрод}}$. Значення цього коефіцієнту залежно від відсотку інтродукованих деревних і чагарникових рослин на ділянці запропоновані у шкалі наявності інтродукованих деревних і чагарникових рослин (табл. 1).

Табл. 1. Шкала наявності інтродукованих деревних і чагарникових рослин

Частка інтродукованих деревних і чагарникових рослин, %	Коефіцієнт інтродукції ($K_{\text{Інтрод}}$)
10 і менше	1,1
10,1-20,0	1,25
20,1-30,0	1,5
30,1-50,0	2,0
50,1-70,0	2,5
70,1 і більше	3,0

В Україні інтродуковано більше 1000 видів і форм деревних та чагарникових порід [7]. Ми пропонуємо об'єднати всі інтродуценти у три групи, ввівши коефіцієнт цінності інтродуцентів $K_{\text{Цінності}}$:

- для інтродукованих з регіонів СНД – $K_{\text{цінності}} = 3,0$;
- для інтродукованих з інших регіонів – $K_{\text{цінності}} = 5,0$;
- для червонокнижних, рідкісних та унікальних – $K_{\text{цінності}} = 10,0$.

Для сукупності інтродукованих деревних і чагарникових рослини, які мають однаковий коефіцієнт цінності, значення добутку коефіцієнтів інтродукції $K_{\text{Інтрод}}$ та цінності інтродуцентів $K_{\text{цінності}}$ наведено у табл. 2.

Табл. 2. Шкала визначення загального коефіцієнта, який враховує коефіцієнт інтродукції та цінність інтродуцентів

Частка інтродукованих деревних і чагарникових рослин, %	$K_{\text{Інтрод}}$	Коефіцієнт цінності інтродуцентів ($K_{\text{цінності}}$)		
		інтродуковані з регіонів СНД $K_{\text{цінності}} = 3,0$	інтродуковані з інших регіонів $K_{\text{цінності}} = 5,0$	червонокнижні, рідкісні та унікальні $K_{\text{цінності}} = 10,0$
10 і менше	1,1	3,3	5,5	11,0
11-20	1,25	3,75	6,25	12,5
21-30	1,5	4,5	7,5	15,0
31-50	2,0	6,0	10,0	20,0
51-70	2,5	7,5	12,5	25,0
71 і більше	3,0	9,0	15,0	30,0

Якщо на території чи об'єкті ПЗФ зростають тільки аборигенні рослини, (тобто рослини, які зростають на даній місцевості), коефіцієнт інтродукції дорівнює одиниці ($K_{\text{Інтрод}}=1$), а коефіцієнт цінності інтродуцентів не застосовується. Елементом декоративного оформлення парків, дендрологічних парків та ботанічних садів тощо є композиція з деревних та чагарникових рослин або декоративна група рослин (декоративна біогрупа). Ця композиція є собою сукупність деревних і чагарникових рослин (один або декілька видів), багаторічних і однорічних трав, сформована переважно на відкритому чи напіввідкритому просторі. Оцінка декоративності біогрупи здебільшого визначається виглядом композиції, її візуальним сприйняттям та гармонійним втіленням у загальний парковий ансамбль.

На основі класифікації декоративних груп рослин [4, 7] та врахувавши ще чотири критерії (характер листяного покриву рослин, виразність квітування, тривалість квітування та розташування біогрупи) ми пропонуємо визначати коефіцієнт декоративної групи рослин (біогрупи) $K_{\text{ДГР}}$, а при наявності у складі біогрупи інтродукованих деревних та чагарникових рослин – додатково коефіцієнт інтродукованості біогрупи $K_{\text{ІнтродДГР}}$.

Знаходження коефіцієнтів $K_{\text{ДГР}}$ та $K_{\text{ІнтродДГР}}$ вимагає детальної характеристики кожної наявної на території чи об'єкті ПЗФ декоративної біогрупи відповідно до критеріїв, запропонованих у табл. 3.

Після проведення характеристики біогрупи по кожному критерію, підраховується загальна сума балів, яка переводиться у коефіцієнт декоративної групи рослин $K_{\text{ДГР}}$, відповідно до запропонованої шкали (табл. 4). Якщо на території чи об'єкті ПЗФ наявні якісно різні декоративні біогрупи відповідно до характеристики, наведеної у табл. 3, і їм відповідають різні коефіцієнти декоративної групи рослин $K_{\text{ДГР}}$ у табл. 4, у такому разі остаточною значенням $K_{\text{ДГР}}$ є добуток цих коефіцієнтів.

Табл. 3. Критерії оцінки декоративної групи рослин

№	Критерій	Характеристика декоративної біогрупи для оцінки		
		у 1 бал	у 3 бали	у 5 балів
1.	За видовим складом	чисті (з однієї породи)	змішані. (з 2-3-х порід)	змішані (з 4-х і більше порід)
2.	За характером листяного покриву рослин	листопадні	змішані (листопадні і вічнозелені)	вічнозелені
3.	За структурою зеленого намету	ажурні (рідке розгалуження гілок та листя)	середньої щільності (середнє розгалуження гілок і листя)	щільні (густе розгалуження гілок і листя)
4.	За конструкцією	прості (крони складових порід утворюють один ярус)	складні (крони складових порід утворюють два яруси)	складні (крони складових порід утворюють три і більше ярусів)
5.	За розміром	малі (2-3 рослини з діаметром проєкції крон до 20 м)	середні (4-7 рослин з діаметром проєкції крон до 50 м)	великі (10-18 рослин з діаметром проєкції крон до 80 м)
6.	За виразністю квітування	невиязливо квітучі (квіти малих розмірів і декоративності біогрупи не підсилюють)	посередньо квітучі (квіти виділяються на загальному фоні зелені або гілок)	гарно квітучі (квіти з високою декоративністю, викликають захоплення у спостерігачів)
7.	За тривалістю квітування	рослини біогрупи квітуть одночасно і швидко відцвітають	біогрупа квітує протягом меншої половини вегетаційного періоду	біогрупа квітує протягом майже всього вегетаційного періоду
8.	За розміщенням групи	закрите	напіввідкрите	відкрите

Табл. 4. Шкала визначення коефіцієнта декоративної групи рослин ($K_{ДГР}$)

Сумарний бал за критеріями оцінки декоративної групи рослин	Кількість декоративних груп рослин				
	1-2	3-4	5-8	9-11	12 і більше
8-14	1,0	1,1	1,2	1,3	1,4
15-23	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5
24-30	1,2	1,3	1,5	1,5	1,8
31-40	1,3	1,5	1,8	2,0	2,5

При наявності у складі декоративної біогрупи інтродукованих деревних та чагарникових рослин доцільним є застосування коефіцієнту інтродукованості біогрупи $K_{ІнтродДГР}$. Його значення пропонуємо визначати залежно від кількості рослин-інтродуцентів у декоративній біогрупі та їх цінності (табл. 5).

Табл. 5. Шкала визначення коефіцієнта інтродукованості декоративної групи рослин ($K_{ІнтродДГР}$)

Кількість рослин-інтродуцентів у декоративній групі рослин, шт.	Цінність інтродуцентів		
	Інтродуковані з регіонів СНД	Інтродуковані з інших регіонів	Червонокнижні, рідкісні та унікальні
1-2	1,0	1,1	1,2
3-4	1,1	1,2	1,3
5-8	1,2	1,3	1,5
9 і більше	1,3	1,5	1,8

Вагоме місце серед факторів, які впливають на економічну оцінку рекреаційного використання територій та об'єктів ПЗФ, займає географо-естетична оцінка їх ландшафтів. Відомі нам методики естетичної оцінки насаджень, проведені Л.М. Рожковим [6], С.А. Генсіруком, М.С. Нижником, Р.Р. Возняком [2], О.П. Бідним та Б.В. Веселиним [1], акцентують увагу на рослинній компоненті території, оцінюючи об'єкти бальним методом та встановлюючи класи естетичності. Всі вони розроблені для насаджень рекреаційного призначення лісового типу, до яких належать міські ліси, заміські і міські лісопарки, ліси лісопаркових частин зелених зон 1-го та 2-го округів зон санітарної охорони курортів, зелених зон лікувально-оздоровчих установ (будинків відпочинку, санаторіїв, пансіонатів) тощо. Щодо територій та об'єктів ПЗФ, естетичну оцінку насаджень варто поєднати з географією місцевості, оцінюючи ландшафт за сукупною географо-естетичною цінністю.

Певні методичні розробки щодо ступеню естетичної цінності окремих компонентів ландшафту та їх сукупності проводилися Державною службою заповідної справи Мінекоресурсів України при підготовці методичних рекомендацій щодо проведення естетичної оцінки території з метою заповідання [5]. Взнявши за основу визначені цими методичними рекомендаціями географо-естетичні критерії оцінки ландшафтів (табл. 6), ми пропонуємо шкалу визначення коефіцієнтів географо-естетичної цінності ландшафтів $K_{ГЕЦЛ}$ (табл. 7).

Табл. 6. Географо-естетична група критеріїв для оцінки ландшафту

№	Критерій	Умови оцінки місцевості		
		у 1 бал	у 3 бали	у 5 балів
1	2	3	4	5
1.	гармонія природних та антропогенних об'єктів	є антропогенні об'єкти, які сильно порушують ландшафт	є антропогенні об'єкти, які незначно порушують ландшафт	усі антропогенні об'єкти гармонійно вписуються в ландшафт
2.	наявність на ділянці мальовничих урочищ, затишних куточків, де приємно відпочивати, насолоджуючись красою природи	мальовничі урочища відсутні	є декілька (2-3) мальовничих урочищ	є більше 3-х мальовничих урочищ (або, якщо ділянка невелика, вона сама по собі є мальовничим урочищем)
3.	наявність на ділянці визначних пам'яток, таких, як химерні скелі, водоспади, вікові дерева, скупчення чарівних рослин, квітів, пам'ятники історії і культури тощо	визначні пам'ятки відсутні	незначна кількість визначних пам'яток	багато різноманітних визначних пам'яток (або, якщо ділянка невелика, вона сама по собі є визначною пам'яткою)
4.	наявність на ділянці оглядових майданчиків, з яких відкриваються гарні краєвиди	оглядові майданчики відсутні	є один оглядовий майданчик	є декілька оглядових майданчиків у різних місцях з різними краєвидами

1	2	3	4	5
5.	виразність рельєфу місцевості	місцевість рівнинна	горбиста або пересічена місцевість	рельєф сильно горбистий чи гірський
6.	виразність водних об'єктів	водні об'єкти відсутні або споглядання їх утруднене (у разі сильного заростання узбережжя очеретом)	присутні (або межують з ділянкою) здебільшого невидимі водні об'єкти з каламутною водою, рівним узбережжям тощо	більшість присутніх (або тих, що межують) водних об'єктів виразні, тобто мають мальовничі береги, чисту воду тощо
7.	різноманітність і чергування рослинних угруповань	ділянка вкрита однорідною деревною або трав'янистою рослинністю (голий степ, луки, суцільний сосновий ліс)	рослинність на ділянці представлена щонайменше двома угрупованнями, які чергуються між собою (березові гайки в хвойному лісі)	декілька (більше 2-х) рослинних угруповань (хвойний ліс з березовими гайками та галявинами)
8.	різноманітність тваринного світу ділянки	можна зустріти тільки комах, дрібних звірів і птахів	можна зустріти великих звірів і птахів	можна зустріти групи крупних звірів і птахів, а також хижаків

Запропонована шкала передбачає 4 групи географо-естетичної цінності ландшафтів і, відповідно, 4 різні коефіцієнти, причому один з них ($K_{\text{ГЕЦЛ}} = 0,8$) є таким, що понижує економічну оцінку рекреаційного використання територій та об'єктів ПЗФ. Його застосування вважаємо доцільним для територій з рівнинною місцевістю, вкритою однорідною рослинністю, без водних об'єктів, визначних пам'яток, оглядових майданчиків, мальовничих урочищ тощо.

Табл. 7. Шкала визначення коефіцієнтів географо-естетичної цінності ландшафтів

Сумарний бал за географо-естетичними критеріями	Коефіцієнт географо-естетичної цінності ландшафтів $K_{\text{ГЕЦЛ}}$
8-14	0,8
15-23	1,1
24-30	1,5
31-40	2,0

Враховуючи запропоновані коефіцієнти, позначимо їх добуток через загальний коефіцієнт рекреаційної привабливості територій та об'єктів ПЗФ ($K_{\text{привабливості}}$):

$$K_{\text{привабливості}} = K_{\text{Інтрод}} \cdot K_{\text{цінності}} \cdot K_{\text{ДГР}} \cdot K_{\text{ІнтродДГР}} \cdot K_{\text{ГЕЦЛ}}$$

При цьому $K_{\text{Інтрод}}$, $K_{\text{цінності}}$ та $K_{\text{ІнтродДГР}}$ застосовуються тільки при наявності на території чи об'єкті ПЗФ деревних та чагарникових рослин-інтродуцентів.

Значення коефіцієнта рекреаційної привабливості показує у скільки разів є вищою економічна оцінка рекреаційного використання територій та об'єктів ПЗФ порівняно з аналогічним лісовим масивом рекреаційного використання завдяки широкому застосуванню високодекоративних деревних та

чагарникових порід-інтродуцентів, вдало підібраним декоративним групам рослин та поєднанню різноманітних ландшафтів з високою географо-естетичною цінністю. Даний коефіцієнт може бути використаний при встановленні нормативів плати за спеціальне використання природно-заповідних територій у цілях рекреації.

Література

1. Бедный О.П., Веселин Б.В. Техничко-экономическая оценка загородных рекреационных насаждений// Лесн. хоз-во. – 1974, № 4. – С. 10-14.
2. Генсирук С.А., Нижник М.С., Возняк Р.Р. Рекреационное использование лесов. – К.: Урожай, 1987. – С. 169-208.
3. Закон України "Про природно-заповідний фонд України"// Відомості Верховної Ради України. – 1992, № 34. – С. 502.
4. Лесная энциклопедия: В 2 т./ Под ред. Г.И. Воробьева. – М.: Сов. энциклопедия, 1985, т.1. – С. 241.
5. Методичні рекомендації щодо проведення естетичної оцінки території з метою заповідання. – К.: Фітосоціоцентр, 2003. – С. 10-11.
6. Рожков Л.Н. Методика эстетической оценки пейзажей// Лесн. хоз-во. – 1978, № 12. – С. 23-26.
7. Українська енциклопедія лісівництва/ Під ред. С.А. Генсїрука. – Львів.: "Місіонер", 2003, т.1. – С. 199-200.

УДК 330.83

Аналітик М.В. Вербовий – Центр підтримки приватної ініціативи, м. Львів

НАЦІОНАЛЬНЕ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ЕКОНОМІЧНИХ ПРОГРАМАХ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА РУХІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Аналізуються положення про національне фінансово-кредитне підприємництво в економічних програмах західноукраїнських політичних партій та рухів другої половини XIX – початку XX ст.

Analyst M.V. Verboviy – The center of support of the private initiative, Lviv

The national financial creditional business in the economical programs of west Ukrainian political parties and movements in the second half XIX – start XX centuries

Analyzes position about the national financial creditional business in the economical programs of west Ukrainian political parties and movements in the second half XIX – start XX centuries.

Революційні події 1848 р., які розбудили національно-політичну свідомість українців, змінилися десятиліттям неоабсолютизму. У 1851 р. саморозпустилася Головна Руська Рада, що стала уособленням національного пробудження українців у добу "весни народів".

Власне у той період остаточно сформувалася москвофільська політична течія. Вирішального прориву в Галичині русофільство домоглося під кінець 60-х років, коли його прийняло святоюрське коло греко-католицького духовенства.